

TRAISTA ȘI DESAGA ÎN ANSAMBLUL COSTUMULUI TRADIȚIONAL

CAZAC Viorica

Departamentul Design Industrial și de Produs, Facultatea de Design,
Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova
email: viorica.cazac@dip.utm.md

Rezumat: Piesele componente ce definesc imaginea costumului tradițional sunt traistele și desagile. Acestea au atât rol funcțional-utilitar cât și informațional-estetic. Destinația lor, dar și capabilitatea de utilizare face deosebirea lor ca trăistuțe, traiste și desagi.

Variația acestui grup de piese era determinată de criteriul dimensional, cromatic, ornamental, al materiei prime din care erau utilizate. Din aspectul materialelor din care erau realizate, traistele și desagiile puteau fi realizate din cânepă, lână, lăniță (de finețe mai mare).

Diferită era și modul purtării traistelor și desagilor. Astfel, trăistuțele și traistele se purtau peste umăr sau „arcește”, în diagonală. Desagile se purtau bilateral doar peste umăr sau peste șa.

Lucrarea prezintă rezultatele studiului în cadrul Programului de Stat 20.8009.0807.17 Educație pentru revitalizarea patrimoniului cultural național prin tehnologiile tradiționale de prelucrare utilizate în Republica Moldova, în contextul multiculturalității, diversității și integrării europene.

Cuvinte cheie: *traiste, desagi, traistuțe, cânepă, lână.*

1. INTRODUCERE

Costumul tradițional românesc pe lângă multitudinea de piese componente ce îl formează include traistele și desagiile.

În raport cu aceste piese sunt utilizați diverși termeni.

Astfel, au fost identificați în literatura de referință și în uzul popular termeni ca: *traistă, tașce, straișă, straiță* (Oaș, Maramureș), *tolbă, torbă, trăistuțe*.

Piesa formată dintr-o pânză țesută în casă, simetrică, purtată bilateral peste umărul purtătorului sau peste șa poartă denumirea de *desagi, disagi, dăsagi, merindeață [Iorga]*.

Variatatea acestor piese era determinată de mai mulți factori de referință. Femeile personalizau aceste piese în funcție de preferințele/gusturile lor

estetice, dar și asigurând asortarea lor cu costumul purtat în fiecare zi sau la sărbători, de către femei, bărbați sau copii.

2. FUNCȚIILE TRAISELOR ȘI DESAGILOR

Funcțiile traistelor și al desagilor se rezumă la cele utilitare, informaționale și estetice.

Funcția utilitară a acestor piese ce definesc imaginea portului tradițional se referă la calitatea lor de a asigura transportarea lucrurilor necesare.

Funcția informațională denotă aspectele legate de ocazia purtării, statutul purtătorilor, caracterului dimensional al obiectelor transportate.

Funcția estetică este determinată de integrarea imaginii purtătorului, a cromaticii și a soluției ornamentale.

Trăistuțele și *traistele* îndeplineau atât funcții utilitare, cât și informațional-estetice, existând astfel modele de sărbătoare rolul informațional-estic al cărora predomina. În traistele pentru fiecare zi rolul utilitar era prioritar.

Desagii, datorită supradimensionalității lor, dar și a constituirii bilateral-simetrice, aveau rol utilitar predominant, de a transporta diverse produse.

3. STRUCTURĂ MORFOLOGICĂ A TRAISELOR ȘI DESAGILOR

Cercetătoarea ieșeană Emilia Pavel [3] menționa că, „deși costumul național a fost înlocuit cu moda de oraș, *traista* este singurul element de port care se păstrează și în prezent”.

Atât trăistuțele, traistele (figura 1) cât și desagii (figura 2) erau constituite cel mai frecvent dintr-o piesă integrală. Trăistuțele și traistele erau completate de *baieră*, *brâu*, *bată* care ajutau la susținerea și purtarea acestora pe umăr (figura 1). Acestea puteau fi obținute prin răsucirea mii multor fire, țesute în 2 ițe sau alese cu mână. Există modele de trăistuțe și desagi cu pave, care le făceau mai încăpătoare.

Trăistuțele erau un accesoriu indispensabil pentru copii, în special pentru cei care mergeau la școală, acolo purtau manualele și alte atribute școlare la sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX. În același context, susțin informatorii din teren, cu trăistuțe mergeau copiii cu colindul la Crăciun și uratul de Anul Nou, în care puneau toate darurile oferite de gospodarii urați de bine și belșug.



Figura 1: Traiste [3]



Figura 2: Desagi [4]

4. TIPURI DE TRAIESTE ȘI DESAGI

Unul din criteriile de referință în analiza tipologiei traistelor și a desagilor este cel după destinație, și dimensional (figura 3). Astfel, conform criteriului dimensional, acest grup de piese ale portului tradițional includ: trăistuțele, traistele și desagi. După momentul implicării lor, trăistuțele cu rol informațional-estetic predominant sunt ocazionale, de sărbătoare și de nuntă, având dimensiuni mai mici. Traistele sunt piese cu dimensiuni mai mari, adesea fiind destinate pentru lucru, vânătoare și mai rar, ocazionale.

Dimensiunile baierelor variau și ele de la 80-150 cm.

Piesele cu dimensiuni dublate poartă numele de *desagi*.

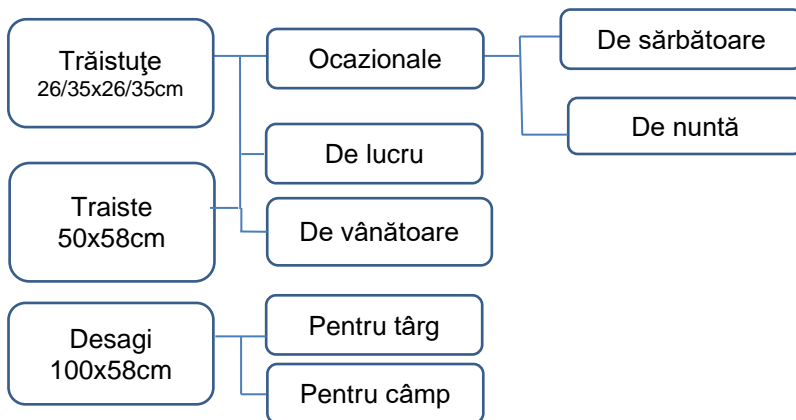


Figura 3: Tipuri de traiste și desagi după destinație

Trăistuțele pentru nuntă fac referință către cele pentru mire și vătăjei/vorniceii [2]: trăistuța de mire era țesută de către mireasă, fiind purtată la nuntă „arcește”, în diagonală, pe piept”.

Un alt criteriu de referință în diversificarea acestor atribute ține de materia primă din care erau confecționate. Astfel, s-au identificat traiste, trăistuțe, desagi confecționate din pânze țesute în casă și din piele.

Din relatările de pe teren, din centrul, nordul și sudul Republicii Moldova [5-10], s-a constatat că, pentru confecționarea trăistuțelor se utilizau pânzele din lână sau cânepă de o finețe mai mare decât cele pentru traiste și desagi.

Trăistuțele, traistele uzuale se țesau din lână naturală în bățatură în două culori: alb și negru în vrâste care alternau, în 4 ițe. Urzeala mult timp a fost din lână. Odată cu implicarea activă a bumbacului în industria casnică s-a recurs la utilizarea bumbacului în urzeală. S-au atestat piese confecționate și din cânepă monocromă. Deseori, pentru aceste piese se utilizau pânze cu același desen pentru păretare, macaturi: cum ar fi cele în vrâste/vârghele, cadrul, pichere.

Trăistuțele, traistele de sărbătoare se deosebeau prin variație cromatică expresivă determinată de alternanța vrâstelor de diferite culori și diverse lățimi, a alternanței carourilor (unul alb altul negru) în pânzele în cadrul/cadrel (carouri), de varietatea modelelor obținute prin țesere ca în pichere sau în rezultatul țeserii alese cu mâna, alese scortărește, ițate [2, 4].

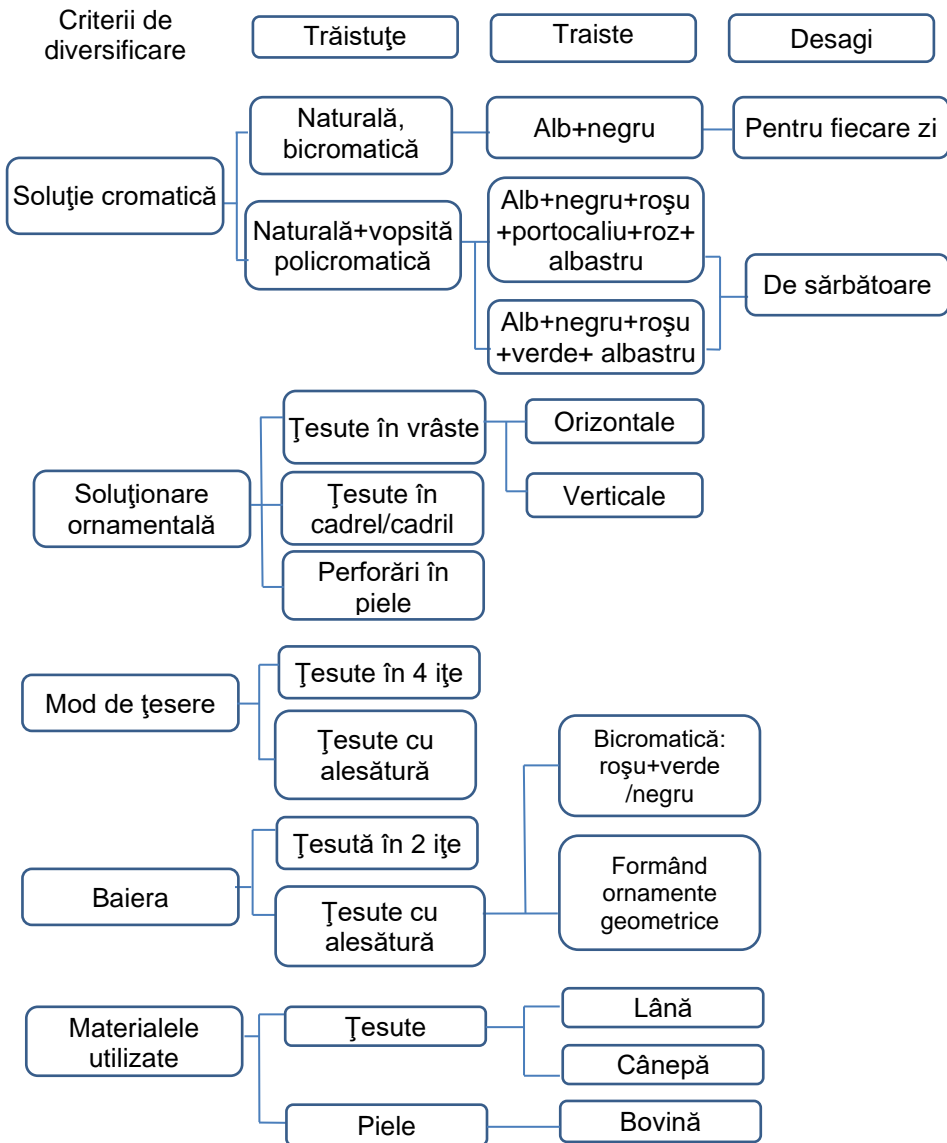


Figura 4: Diversitatea trăistuțelor, traistelor și desagilor

Trăstuțele de sărbătoare puteau fi decorate cu canafuri, ciucuri în culoarea baierei, atribuindu-le mai multă solemnitate.

Desagii deseori erau confecționați din lână în culorile ei de origine predestinați pentru a transporta încărcături mai mari ca volum și mai grele. Puteau fi monocrome dar și policrome vrâstate.

Prezintă interes desagii identificați pe teren în r-nul Cantemir, s. Râșcova, s. Ișnovăt nu doar țesuți, ci și cei confecționați din piele de bovine. Aceștea erau decorați cu elemente ornamentale obținute prin perforare.

Diversitatea pieselor abordate era determinată de factorii prezentați în figura 4, dar și de factori externi pe de o parte, cum ar fi tendințele de referință regionale, de aspect, accesul către materialele din care erau confecționate, pe de altă parte, de factori personali cum ar fi: creativitatea meșterilor și a meșterițelor, destinația acestora.

Asocieri cu aceste produse se regăsesc în creația populară denotând multe rațiuni ale existențialității umane:

- *Dumnezeu îți dă, dar nu îți băgă în **traistă**;*
- *Fală mare în **traista** goală;*
- *Fală goală, **traistă** ușoară;*
- *Cine umblă cu **traista** cu minciuni n-o duce mult;*
- *Cine tine pâinea în **traista** altuia, nu mănâncă când i-i foame;*
- *Cel zgârcit moare cu pâinea-n **traistă**;*
- *Laudă mare și-n **traistă** n-are;*
- *Prostul umblă cu capul în **traistă**;*
- *A cerut **traista** să golească **desagii**;*
- ***Desagă**-neam de **traistă** cu pereche.*

*În Republica Moldova există purtători ai numelui **Straistă, Strista, Traistă, Traista, Torba**, care sugerează și se asociază cu elementele de port cu același nume. Astfel, conform datelor Agenției Servicii Publice a Republicii Moldova [1], numele **Straista** este purtat de 217 persoane, **Straistă-83, Traista-140, Traistă-15, Torba-6**.*

5. CONCLUZII

Trăstuțele, traistele și desagii sunt piese ce definesc ținuta costumului tradițional românesc.

Aceste piese prezintă funcții atât utilitare de transportare a mărfurilor, dar și informațional-estetice, decorative ce dezvăluiau calitatea abilităților estetice ale creatoarelor, informativitatea acestora cu referire la tendințele în materie de aceste produse, statutul social al purtătorilor, ocazia purtării etc.

Diversitatea pieselor era determinată de materia primă posedată, de creativitatea și de simțul estetic al făuritoarelor, remarcându-se utilizarea lânii, cânepei, bumbacului, pielii de bovine în confecționarea lor.

Trăistuțele cele mai reduse dimensiuni erau confecționate din textile de lână, având finețe medie, pe când traistele și desagiile din textile mai grosolane asigurau proprietăți bune de rezistență a acestora la căratul mărfurilor grele. Urmărind același obiectiv de asigurare a rezistenței sporite se confecționau și *baierele, batele*.

Atât trăistuțele, traistele, cât și desagiile erau bazate pe un singur reper, asamblat în mod diferit. În cazul traistuțelor și al traistelor acestea erau completate de *baieră, brâu, bată* ce ajutau la purtarea acestora peste umăr sau „arcește” (trecut peste cap, pe diagonală).

În cazul traistelor cu pavă acestea au în componența structurală pe lângă reperul de bază și pava.

Importanța acestor piese este remarcată prin asocierile din creația orală populară orală în diferite contexte: a promova cultura muncii, a empatiei, a generozității, a onestității și corectitudinea umană, de evitare a viciilor cum ar fi: minciuna, mândria goală și altele.

6. BIBLIOGRAFIE

1. Agenția Servicii Publice din Republica Moldova. Disponibil pe: <https://asp.gov.md/>
2. Antonescu, R.: Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești. Disponibil pe: <https://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Dictionar-de-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti-Bibliografia.html>.
3. Pavel, E. : *Portul popular moldovenesc*, Editura Junimea, Iași (1976).
4. Postolache, E.: Traistă, desagi. Disponibilă pe: <https://patrimoniuiaterial.md/ro/pagini/registrul-fi%C8%99ele-elementelor-de-patrimoniu-cultural-imaterial-tehnici-%C8%99i-cuno%C8%99tin%C8%9Be-legate-de-arta/traist%C4%83-desagi>, Accesat: 10.11.2023.
5. Inf. Istrati, M., s. Rîșcova, r-nul Cantemir, a.n. 1900.
6. Inf. Radvan, P., s. Ișnovăț, r-nul Cantemir, a.n. 1947.
7. Inf. Gurschi, U. s. Mereni, r-nul Anenii Noi a.n. 1959.
8. Inf. Patlataia, L, s. Sofia, r-nul Drochia a.n. 1949.
9. Inf. Țicmeister, V. S. Climăuții de Jos, r-nul Șoldănești, a.n. 1959
10. Inf. Vieru, E., s. Cotuieni, r-nul Briceni, a.n. 1938